

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Arealplanlegging og naturmangfold

Statssekretær Heidi Sørensen
Miljøverndepartementet

Seminar om ny plan- og
byggningslov og naturmangfoldlov
1 februar 2010

Foto: Svein Magne Fredriksen

Friluftsliv

2

Foto: Marianne Gjørv

Friluftsliv gir livsglede

3

Bilde fra rypejakt ved Femunden og en kanotur i Østmarka.

Opplevelser i naturen gir mange et rikere liv

Det unike med naturen er at alle kan oppleve den på sitt nivå, både de spenningssøkende og de mer jordnære.

Slike opplevelser gir livsglede og ofte et ønske om å komme tilbake til samme plassen, ikke minst der man har vært i barneårene.

Bildet er fra Sofienbergparken i Oslo, som er et viktig friområde for mange som bor på Grünerløkka.

De røde feltene viser områder som var grønne i 1994 (kanskje vanskelig å se – men utviklingen er klar!).

1,1 millioner nordmenn har over 200meter til nærmeste grønne lunge. Et tankekors....

Hva truer naturmangfoldet?

Arealbruk

Foto: Sigmund Kravel-Velle / Samfoto

Forurensning

Foto: Marianne Gjørv

Klimaendringer

Foto: Svetek

Fremmede organismer

Foto: Tone Solhaug

Overhøsting

Foto: Marianne Gjørv

5

Arealbruk er den desidert største trussel mot naturens mangfold.

Forurensning og **overhøsting** er også trusler mot naturmangfoldet.

Fremmede arter er en stor og voksende trussel mot naturmangfoldet.

Klimaendringer vil i tiden fremover bli en stadig større trussel mot mangfoldet i naturen.

Naturlovgivning

Foto: Ola Glesne

1910-loven: Fredet naturminne i Ullevål haveby

Foto: Bård Løken ©NN, Samfoto

1954-loven: Nasjonalparker. Rondane (1962)

Foto: ©Ove Bergersen /NN/Samfoto

1970-loven: Systematisk og moderne. Fredning av klippeblåvingen

Foto: Statens naturoppveyn

2009: Naturmangfoldloven. Bruk og vern

6

1910-loven: vern av enkeltobjekter og mindre områder. Bilde: Vernet eik (naturminne) i Ullevål Haveby i Oslo. Eika er sannsynligvis 2-300 år gammel.

1954-loven: I tillegg til vern av arter og mindre områder, åpner loven for vern av nasjonalparker. Bildet viser Rondane nasjonalpark, som er vår første nasjonalpark (1962). Og i 1970 ble jeg født ...

1970-loven: En mer systematisert og moderne vernelov, med formål, vernekategorier, vilkår for vern og rettsvirkninger. Bilde viser en klippeblåvinge. Den ble fredet i 2008.

2009-loven: En lov som har mål, prinsipper og regler for bærekraftig bruk og vern av norsk natur. Bilde viser dugnad med slåttonn for å hindre gjengroing.

Naturmangfoldloven er det største lovverket som er utarbeidet om norsk natur noensinne!

Klimaendringene krever at vi gjør naturen mer robust!

På mange måter forener naturmangfoldloven de to hovedtradisjonene i utviklingen av den norske miljøtenkingen. Dette er en lov for bærekraftig bruk og vern av natur.

Plan- og bygningslovgivning

Foto: Bjørn Casper Horgen

1800-tallets bygningslover for byene, byplanleggingsloven 1924 mm

1965: Bygningsloven – hele landet i samme lov

Foto: Martinc Løvold

1985: Plan- og bygningsloven - Bindende arealdel av kommuneplan, planlegging ut i sjø

Foto: Jarle Jensen

2008: Nye virkemidler og systematikk i loven

7

1800-tallet: Egne bygningslover for byene. 1924: lov om byplanlegging videreførte dette.

1965: Første lov som samlet hele landet – bygningsloven. Reguleringsplanen den sentrale plantypen for å fastlegge arealbruken.

1985: Plan- og bygningsloven. Innførte bindende arealdel av kommuneplanen i stedet for tidligere generelt plankrav.

Flere endringer av 1985-loven; innføring av konsekvensutredninger

2008-loven. Kampen om arealene er stor! Viktigste med endringene i någjeldende lov er en bedre systematikk, og en bedre kobling til andre lover som bla naturmangfoldloven.

8

To nye lover

Naturmangfoldloven er det største lovverket som er utarbeidet om norsk natur noensinne!

Ny plan- og bygningslov gir nye virkemidler og sikrer deltagelse fra organisasjonene tidlig i planprosessen

Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven er det største lovverket som er utarbeidet om norsk natur noensinne!

Lovens grunnide: Samler alle mål og prinsipper i en lov, framfor å legge disse inn i minst 36 sentrale areallover.

Loven har på flere punkter blitt bedre enn det utvalget la fram!

Plan- og bygningsloven

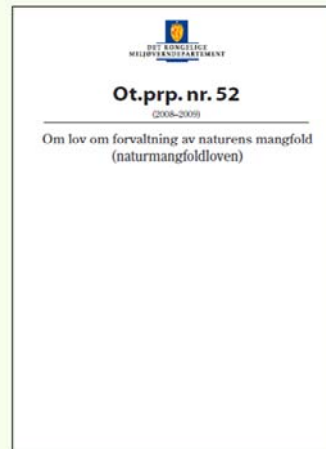
En ny lov med ny struktur og nye verktøy er nå endelig ferdig....en tydeliggjøring av koblingen med byggesakene og ikke minst kobling mellom bruk av konsekvensutredninger og planvedtak.

Viktig for dere er at loven også sikrer medvirkning fra bla organsiasjonene på et tidlig stadium i planprosessene.

Naturmangfoldloven

- Kapittel I Formål og virkeområde
- Kapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk
- Kapittel III Artsforvaltning
- Kapittel IV Fremmede organismer
- **Kapittel V Områdevern**
- Kapittel VI Utvalgte naturtyper
- Kapittel VII Tilgang til genetisk materiale
- Kapittel VIII Myndigheter etter loven, tilsyn
- Kapittel IX Håndheving og sanksjoner
- Kapittel X Avsluttende bestemmelser

9

Den nye loven samler alle mål og prinsipper i en lov, framfor å legge disse inn i minst 36 sentrale areallover.

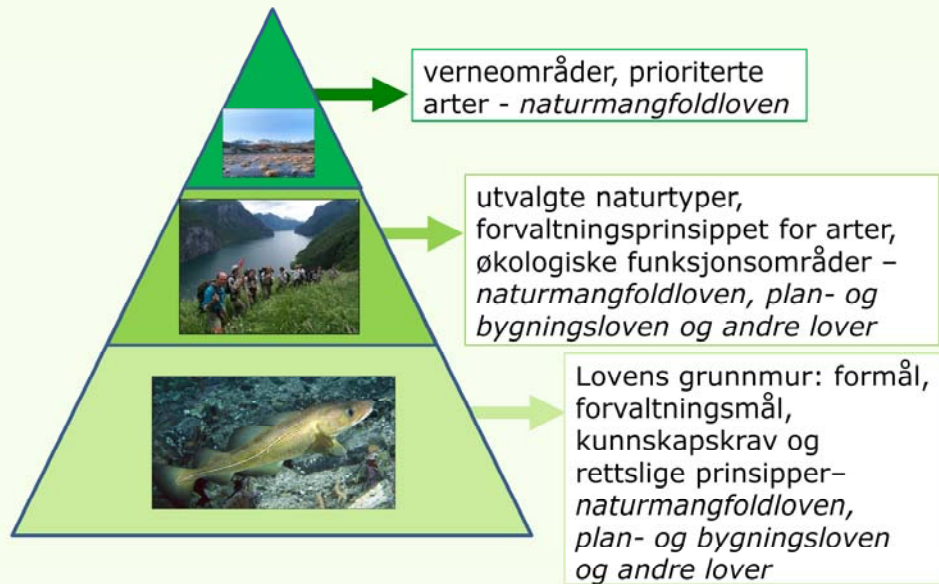
Loven består av ti kapitler og 77 paragrafer, samt 15 endringer i andre lover.

Den gamle naturvernloven har fått plass i ett kapittel; kap V om områdevernet [animert inn rød ring].

Utvalgte naturtyper er et nytt viktig redskap og utgjør ett kapittel; kap VI.

Prioriterte arter er også en viktig nyvinning og inngår i kap III, artsforvaltning.

Naturmangfoldlovens hovedgrep

10

Kilde: Miljøverndepartementet

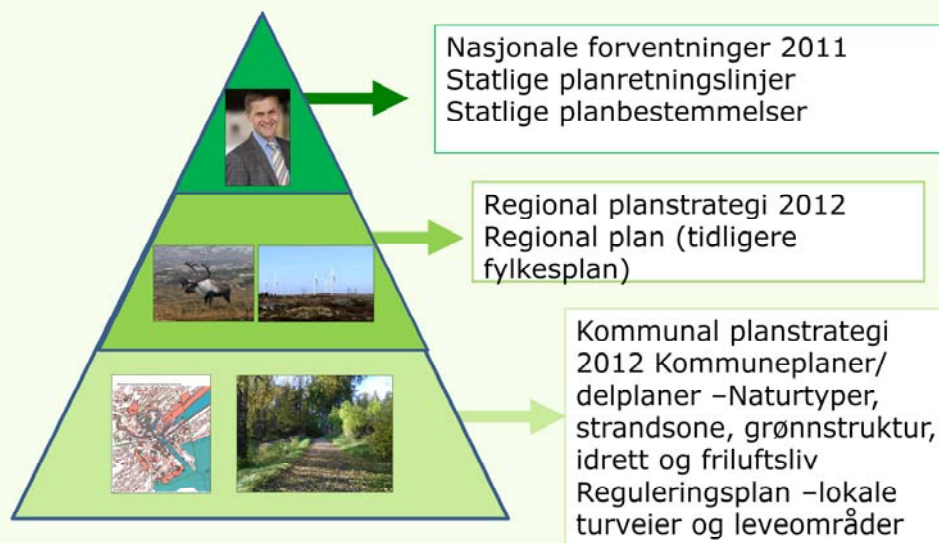
Verneområder og prioriterte arter. Det mest verdifulle – indrefiléten av norsk natur.

Mellomsjiktet – natur som krever spesielle hensyn.

Utvalgte naturtyper, der man må sikre arter gjennom bærekraftig bruk (høsting og fangst) og der noe truer natur (fremmede organismer).

Grunnmuren. Formål, forvaltningsmål og prinsipper.

Plan- og bygningsloven plannivåene

11

Kilde: Miljøverndepartementet

1. Nasjonalt nivå:

Nasjonale forventninger - 2011 –**nytt** . Endelig form på dette dokumentet ikke avklart, hvert 4. år

Statlige planretningslinjer – tidligere rikspolitiske retningslinjer.

Statlige planbestemmelser - binder arealbruken inntil 10 år, kan forlenges med 5 år av gangen.

2. Regionalt nivå:

Planstrategi – 2012 -**nytt** – bygger på nasjonale forventninger – avklarer behov for planlegging de nærmeste 4 årene.

Regional planbestemmelse – **nytt** – binder arealbruken inntil 10 år, kan forlenges med 5 år av gangen .

Regional plan – Eksempel: regionale planer for villreinfjellene, vindkraft, vassdrag, utbyggingsstrategier, areal- og transportplanlegging og tiltak for å redusere utslipp av klimagasser.

3. Kommunalt nivå:

Planstrategi 2012 – **nytt** avklarer behov for planlegging de nærmeste 4 årene – bygger på nasjonale og regionale føringer og lokale behov.

Kommuneplaner/ delplaner –egnet plannivå for å ta vare på naturtyper, strandsone, grønnstruktur, idrett og friluftsliv.

Reguleringsplan –i reguleringsplaner- kan blant annet sikre lokale turveier og leveområder for arter.

Retten til å bli hørt etter plan- og bygningsloven

	Regional plan	Kommuneplan	Reguleringsplan
Innspill →	Regional planstrategi 2012	Kommunal planstrategi 2012	
Innspill →	Varsel om planoppstart og høring/ offentlig ettersyn av planprogram	Varsel om planoppstart og høring/ offentlig ettersyn av planprogram	Varsel om planoppstart og høring/ offentlig ettersyn av eventuelt planprogram
Innspill →	Høring/offentlig ettersyn av planforslag med eventuell konsekvensutredning	Høring/offentlig ettersyn av planforslag med eventuell konsekvensutredning	Høring/offentlig ettersyn av planforslag med eventuell konsekvensutredning

Kilde: Miljøverndepartementet

12

Tabellen viser de formelle tidspunktene for når man kan komme med innspill i planprosessen.

Loven fastsetter minimumsfrister for høring og offentlig ettersyn av planprogram og planforslag – 6 uker.

Det er saksbehandlingsfeil hvis medvirkningsbestemmelsene ikke oppfylles.

Organisasjonene bør engasjere seg **tidlig i planprosessen og gi innspill til planstrategien og planoppstart**

Når de **konkrete forslagene sendes på høring** og legges ut til offentlig ettersyn, må dere komme med uttalelse.

Kontakt kommunen for å **påse at dere er på listen over høringsinstanser** for viktige saker. Følg også med på kommunens internettside.

Merk også at mange kommuner har verksteder/ arbeidsgrupper eller liknende for medvirkning underveis i planprosessene.

Dersom det skal gjennomføres en konsekvensutredning av planen, må planprogrammet i slike tilfeller også redegjøre for behovet for utredninger. Her er det også viktig å komme med innspill.

NB! Lobbymulighetene fortsetter etter at høring av planen er gjennomført og evt innspill er gitt her!

Bildet: innhenting av kunnskap om havet i forskningsprogrammet Mareano.

Kunnskapskravet er en del av lovens grunnmur:
Vitenskapelig kunnskap og erfaringsbasert kunnskap

I tillegg innføres en **vurderingsplikt når natur er truet**. Vurderingen baseres på eksisterende kunnskapsbaser.

Det kan både være der natur er truet av aktive tiltak eller der en f.eks. en naturtype nette er truet på grunn av ikke-bruk.

Kunnskap er konfliktdepende.

Fylkesmannen må følge med på at vedtak som fattes er basert på kunnskap.

Miljøprinsippene

Føre-var

Økosystemtilnærming og samlet belastning

Kostnadene skal bæres av tiltakshaver

Miljøforsvarlig teknikk og driftsmetoder

14

Foto: Kristin Thorsrud Teien

Bildet: utbygging av vei for nye hyttefelter i fjellskog på Vaset i Valdres.

Føre - var-prinsippet

Ved behandling av søknad om tiltak.

Økosystemtilnærming og samlet belastning

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

Prinsippet om kostnadsdekning

Kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver.

Alle beslutninger som berører natur skal synliggjøre hvordan prinsippene er vurdert.

Fylkesmennene har en viktig oppgave i å bidra til implementeringen av prinsippene ved å synliggjøre de i egne vedtak. Fylkesmannen må også følge med på at prinsippene er lagt til grunn i andres vedtak.

Bruk av forvaltningsmål og miljøprinsipper

Rollespill - scenario for 2020:

Kommunen: Kommunen, som har mange fine utmarksområder, ønsker å legge ut et område til hyggebygging i kommuneplanens arealdel. Kommunen har sjekket listen over arter som er prioritert og funnet ut at de arter som er i det aktuelle området ikke er prioritert. Vi har også sett hen til motorferdselproblematikk, som ikke vil oppstå i dette tilfellet fordi området ligger inntil en eksisterende vei.

Fylkesmannens miljøvernnavdeling: Vi viser til at dette området tidligere har vært vurdert for hyttebygging, der vi har gått imot utbygging bl.a. ut fra at området er fritt for større tekniske inngrep (INON, dvs inngrepsfritt). Vi har også en art, kadavermose, som er kategorisert som sårbar på "Norsk Rødliste 2020". Arten er ikke en prioritert art, men vi har bare 11 forekomster av denne arten i Nord-Trøndelag, og kun én i Verdal kommune. Vi vil derfor anbefale at dette området ikke bygges ut, men flyttes en god del lengre vest, slik at det ikke berører forekomsten av arten og ikke ligger innenfor det inngrepsfrie området. Det vises her til naturmangfoldlovens grunnmur med forvaltningsmål og prinsipper. Her sies det at arter skal forvaltes i levedyktige bestander innenfor sine naturlige utbredelsesområder. Videre tilsier prinsippet om samlet belastning at kommunen ikke kan ødelegge den eneste forekomsten av denne arten i sin kommune. Vi bør se alle forekomstene av denne arten i sammenheng, og ikke fremme planer for utbygging uten å se dette i et helhetsperspektiv.

Kommunen: Dette har vi lite forståelse for. Det finnes jo to forekomster i Levanger og én i Stjørdal. Det får holde. Vi kommer ikke til å utrydde denne arten bare fordi denne arten blir borte fra Verdal. Dessuten kjenner vi mange som har sett denne mosen flere steder i kommunen, men som biologene ikke har funnet ennå. Videre må dette ses opp mot behovet for nye hytter i Verdal.

Fylkesmannens miljøvernnavdeling: Her kommer vi visst ingen vei. Vi fremmer innsigelse til kommuneplanens arealdel.

Kommunen: Kommunen fatter sitt vedtak og saken sendes fylkesmannen for mekling.

Fylkesmannen: Her prøver fylkesmannen å finne en løsning. Men det vises seg vanskelig.

Statssekretæren i Miljøverndepartementet: Her foreslår man et inngrep i et inngrepsfritt område. I seg selv taler dette for ikke å realisere tiltaket. Så forslår man å ødelegge kommunens eneste forekomst av en sårbar art. Man dokumenterer heller ikke særlig stor samfunnsnytte av tiltaket man ønsker å gjennomføre. Kadavermose er ingen prioritert art, men det betyr ikke at det fritt fram at man kan ødelegge forekomsten, jf. miljøprinsippene. Naturmangfoldloven setter en minstestandard for hvordan man skal forvalte all natur i dette landet.

Regjeringen har **strammet inn** strandsonepolitikken.

Viktigst for dere; Ny og innskjerpet dispensasjonspraksis; mer skal tas i plan = mer demokratisk! Dvs dere involveres i større grad enn tidligere ved at dere kan delta i planprosessene rundt utbygging i strandsonen.

Ved at det nå utarbeides **statlige planretningslinjer** for en differensiert strandsoneforvaltning (SPR), skal det bli enklere å bygge i områder uten press, og vanskeligere i pressområder. De lokale forskjellene skal altså bedre ivaretas. Utarbeidet eget kart som viser hvor pressområdene er (Oslofjorden, Stavanger, Bergen, Trondheimsfjorden etc).

Status: Retningslinjer vært på høring, men ikke endelig vedtatt.

Det opprettholdes en **100meters byggegrense** der planen ikke sier noe annet.

Planstrategi

Hvordan bruke de nye lovverkene til å ta vare på 100-meterskogen?

Hvordan kan vi som friluftsansjon ta vare på 100meterskogen?

Vi tenker oss at vi er nederst i "pyramidene" (se bokser)
Dette er en lokal plan, og grunnmuren med prinsippene i naturmangfoldloven gjelder!

Bildet er fra Tinkern i Oslo kommune – et viktig og lite grøntareal midt på ved Skillebekk.

Filipstadkaia i bakgrunnen

De grønne lungene i byer og tettsteder er særlig utsatt for utbyggingspress.

De er svært viktige som lekeområder for barn og unge - og også ofte for naturmangfoldet.

For å påvirke her må dere som organisasjon inn allerede i planstrategien til Oslo kommune, for å høre hvilken plan de har for bevaring av 100-meterskoger som denne.

Naturmangfoldloven skal også ta vare på hverdagsnaturen – som kan illustreres ved dette lille grøntområdet.

Utvalgte naturtyper

Felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområdene

Konkretisere naturtyper det er spesielt viktig å ta vare på

Sektoransvar og sektormulighet

Økt fokus, bevissthet og kunnskap om naturtyper

18 Kystlynghei

Foto: Jan Rabben/NN/Samfoto

Bildet viser kystlynghei på Vestlandet (i nærheten av Ryvarden fyr). Kystlynghei er blant Europas eldste kulturlandskap og er truet av feil bruk eller ikke-bruk.

For første gang har vi felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder. Forvaltningen skal skje gjennom bærekraftig bruk. Reglene skal bidra til en felles og mer helhetlig forvaltning over kommune- og fylkesgrenser og regiongrenser.

Miljøforvaltningen må legge hode på blokka.

Vi må nå konkretisere naturtyper det er spesielt viktig å ta vare på. Noe natur utenfor verneområder er viktigere enn annen natur. Utvalgte naturtyper er et virkemiddel som bidrar til å hjelpe oss med å prioritere.

Ordningen med utvalgte naturtyper gir også sektorene bedre muligheter til å ta vare på natur og samtidig understreker den sektorenes ansvar for å ta vare på natur.

Gir økt fokus, bevissthet og kunnskap om naturtyper.

Utvelgelse

Kriterier for utvelgning:

Truet naturtype
Inneholder prioriterte arter
Ansvarsnaturtype
Internasjonale forpliktelser

Kommunene kan også
velge ut "sine" naturtyper

19

Foto: Kristin T. Teien

Bildet: Tørrbakkeeng med raudsvæve.

"Ved avgjørelsen av om en naturtype skal bli utvalgt, skal det legges særlig vekt på om:

- a) naturtypen har en utvikling eller tilstand som strider mot målet i §4,
- b) naturtypen er viktig for en eller flere prioriterte arter,
- c) naturtypen har en vesentlig andel av sin utbredelse i Norge, eller
- d) det er internasjonale forpliktelser knyttet til naturtypen."

Artsdatabankens kommende rødliste for naturtyper blir viktig bakgrunnsmateriale.

Men selv om det må settes i verk tiltak for å redde naturtypen, er det ikke gitt at for eksempel bekkekløft blir en utvalgt naturtype...

Plan- og bygningsloven og utvalgte naturtyper

Forekomstene forvaltes etter plan- og bygningslovens regler, i samsvar med vektleggingsregelen i naturmangfoldloven.

Kommunale planer
Planprogrammet
Samarbeid og prosess
Innsigelse
Vedtatte planer

20

Bildet viser kalk-lindeskog.

Naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven anvendes side om side.

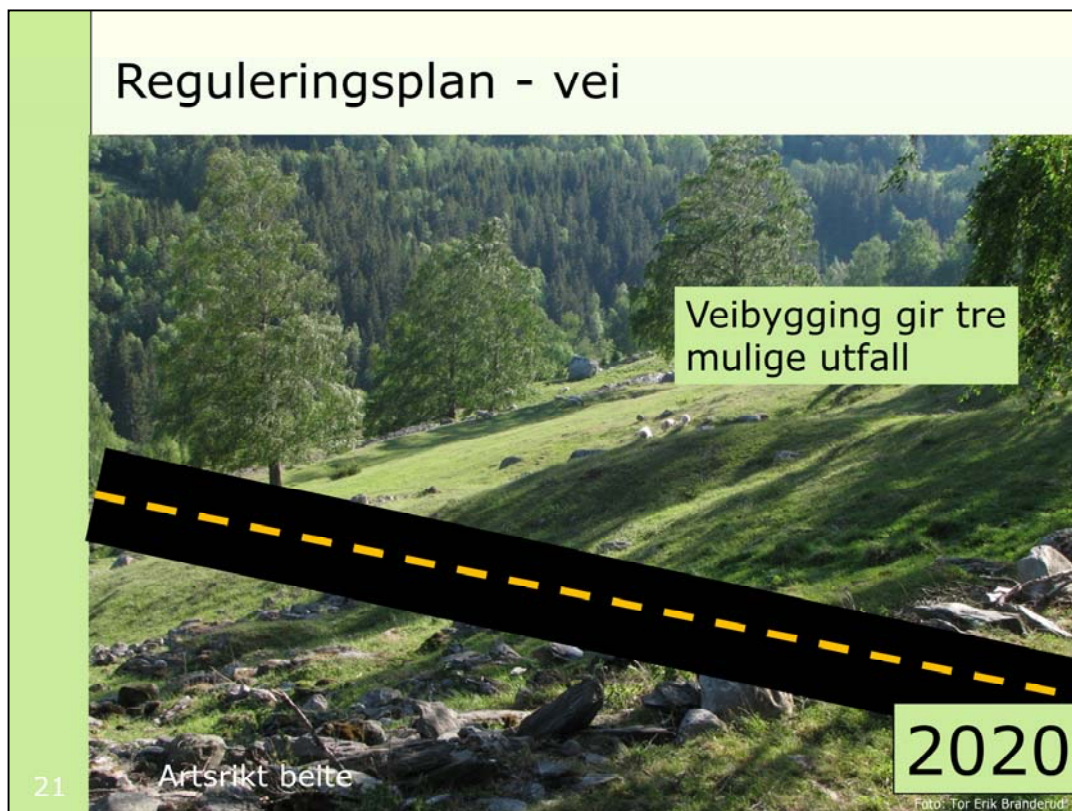
Det betyr at det skal tas særskilt hensyn til utvalgte naturtyper i planleggingen etter plan- og bygningsloven. Kommunen skal forvalte naturtypene, mens Fylkesmannen skal passe på.

Planprogrammet: Her bør registrerte utvalgte naturtyper spilles inn fra miljømyndighetenes side. Kommunen må også passe på selv.

Samarbeid og prosess: Miljømyndigheten deltar i planarbeidet. De har rett og plikt til dette.

Innsigelse: «I spørsmål som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning». Utvalgte naturtyper - en tydeliggjøring av natur av nasjonal betydning...

Vedtatte planer: Rettslig bindende plan vedtatt etter at forskrift etter § 52 er gitt, går foran reglene i § 53 første til tredje ledd, hvis den tar stilling til forekomsten.

Rollespill scenario i 2020:

Hvordan vil dette virke i praksis? La oss se på et eksempel med en tenkt reguleringsplan for en vei. Vi er ti år fram i tid, i 2020, og Kongen i statsråd har pekt ut sine utvalgte naturtyper. Disse ligger pent inne på alle plankart i norske kommuner.

Som **vegmyndighet** har jeg sjekket kart og registreringer. Det er mange interesser å ivareta. Sikkerhetshensyn tilsier at veien jeg planlegger må legges over forekomsten av en utvalgt naturtype, et artsrikt beiteområde. Andre områder er uaktuelle pga nærhet til barnehage og boligfelt, samt hensynet til standsonen. En sving eller tunnel vil koste vegvesenet 100 millioner kroner.

Kommunen sier nei til veien. De har allerede betalt for at sauer skal beite på området for å skjøtte det artsrike beite.

Det kan ikke jeg som veimyndighet leve med og fremmer en innsigelse, fordi en sving eller tunell blir for dyrt og dermed lite samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Innsigelsen sendes først til **Fylkesmannen** og deretter videre til **Miljøverndepartementet**.

Det er tre mulige utfall i saken:

1. Ja, artsrike beiter har vi så mange av, så vegvesenet får medhold.
2. Nei, naturtypen er under press, så vegvesenet må betale for tunell/sving.
3. Ja, men på det vilkår at vegvesenet betaler for skjøtsel av den utvalgte naturtypen andre steder, i stede for å betale 100 millioner kroner for en tunell eller sving.

Forvaltning av utvalgte naturtyper

Rollespill - scenario i 2020:

Kommunen [klikk inn animert bilde av ordfører]: I min kommune [her valgt Asker som eksempel], har vi 12 forekomster av såkalt rikmyr med myrflangre, eller sump som vi kaller det. Vi ble ganske overrasket da Miljøverndepartementet fortalte oss at dette var en såkalt utvalgt naturtype. Kommunene skal i sin planlegging ivareta mange interesser. Dette omfatter også "utvalgte naturtyper". Dette har kommunen søkt ivaretatt på en balansert måte, slik at 7 av 12 skal sikres gjennom hensynssoner. En av grunnene til at vi ikke kan ta vare på alle sumpene våre er at vi trenger nye skoler **[klikk inn animert bilde av skole]**. Vår kommune setter barn og unge først, og gode skoler trenger plass. Som den ordentlig kommunen vi er, har vi derfor tidlig dialog med fylkesmannen om våre utfordringer.

Fylkesmannens miljøvernavdeling [klikk inn animert bilde av repr. fra miljøvernavdeling]: Asker kommune har 12 forekomster av den utvalgte naturtypen rikmyr i sin kommune. Kommunen planlegger nå å bygge ned 5 av disse. Det mener fylkesmannen er for mye. En helhetlig planlegging bør sikre flere forekomster enn 5.

Kommunen [klikk inn animert bilde av ordfører]: Vi har svært mange hensyn å ta. Hvis vi ikke får bygge ut denne skolen, vil barn måtte få undervisning i provisoriske brakker, og vi får ingen langsiktige løsninger som er til barnas beste. De tre andre naturtypene vil også bli forringet gjennom planer om et nytt sykehjem, sykkelsti og utvidelse av parkeringsplass ved et populært utfartsområde.

Fylkesmannens miljøvernavdeling [klikk inn animert bilde av repr. fra miljøvernavdeling]: OK. Da fremmer vi innsigelse.

Kommunen [klikk inn animert bilde av ordfører]: Kommunen gir seg ikke og det blir mekling.

Nå Fylkesmannen selv [klikk inn animert bilde]: Her må kommunen prøve å finne en løsning som ivaretar flere enn 6 forekomster av utvalgte naturtyper. Bl.a. bør det være mulig å plassere skolen et annet sted. Plassering i myr virker ikke særlig lurt med tanke på fare for fukt og råteskader på bygget i et langsiktig perspektiv.

Kommunen gir seg ikke og saken sendes videre til Miljøverndepartementet.

Miljøverndepartementet ved statssekretæren [klikk inn animert bilde av statssekretæren]:

Får saken inn. Igjen tre valg:

1. Ja til bygging av skolen på rikmyra.
2. Nei til bygging av skolen på rikmyra.
3. Ja, men på vilkår. Flytte skolen og skrinlegge utvidelse av parkeringsplass, eller skjøtte andre forekomster av utvalgte naturtyper bedre enn i dag.

Verneområder

15,7 % av fastlands-Norge er vernet
Gjennomføring av Nasjonalparkplanen
og fylkesvise verneplaner
Skogvern og marin verneplan
Økt fokus på forvaltning og skjøtsel
Eldre vernvedtak

23

Foto: Erik Johan Blomdal

Bildet viser Store allé i Gullkronene naturreservat, Jarlsberg Hovedgård (Tønsberg kommune) . 15,9 % av Fastlands-Norge er vernet pr. 7. august 2009

Hvor mye som gjenstår. Bl.a. at vi ikke skal verne 30 % av norsk natur. Det gjenstår nå å gjennomføre vern i til sammen 10 områder i nasjonalparkplanen. Fire eller fem av disse vil bli foreslått som nasjonalpark. Til sammen vil det da bli 36 eller 37 nasjonalparker.

Med gjennomføring av eksisterende Nasjonalparkplan vil mellom 16 til 18 % av Norges landareal være vernet. Sammenligne med EU som har opp mot 30% i enkelte land.

Når arbeidet med nasjonalparkplanen og fylkesvise verneplaner er slutført, vil det fortsatt være behov for vern av områder. Dette gjelder særlig vern av skog og marint vern. Også annet type vern kan bli aktuelt.

I tillegg til å verne områder, har denne regjeringen økt satsingen på skjøtsel av verneområder. Det vil fortsette i tidene framover, og jeg tror at vi står overfor et skifte i vernepolitikken fra etablering av verneområder til forvaltning og skjøtsel av områder som er vernet. Merk at det ved slutten av året vil være ca 490 forvaltningsplaner for verneområdene, mens behovet er på 1360, dvs. at vi mangler forvaltningsplaner i ca 870 områder. Tall som Direktoratet for naturforvaltning har hentet inn i 2008, viser at verneverdiene vurderes som truet i 38% av verneområdene, mens tallet i 1996 var på 18 %. Tall fra Riksrevisjonen fra 2006 viser at verneverdiene var truet i ca 30% av områdene. Tallene er noe usikre, men viser likevel at tilstanden i verneområdene må bedre betraktelig. Den største trusselen mot verneverdiene er i dag gjengroing. Dette gjelder ca 25 % av områdene. Forstyrrelser er en trussel i 19 % av områdene, mens fremmede organismer utgjør en trussel i 13 %.

Norge vil supplere vern med utvalgte naturtyper og prioriterte arter.

NB! Eldre vernevedtak gjelder fullt ut. Ny dispensasjonsbestemmelse gjelder også for eldre vernevedtak.

Bruk av målbestemmelsen for områdevern

Rollespill – scenario i 2020:

Kommunen: Kommunen min er en fraflyttingskommune som mangler arbeidsplasser. Nå i 2020 ser vi hvordan nasjonalparkkommunene tiltrekker seg turister fra inn og utland som vil oppleve verdifull natur. I vår kommune har vi ingen nasjonalpark å vise fram, men vi har natur. Vi ser vi kan ha mye å vinne på en nasjonalpark, kanskje kan vi få oss et senter også. Derfor kontakter jeg nabokommunen som også er interessert. Vi bestemmer oss for å kontakte Direktoratet for naturforvaltning.

Direktoratet for naturforvaltning: I naturmangfoldloven er det tydeliggjort at vern må begrunnes i en naturverdi. Et eksempel på hva vern skal bidra til å ta vare på er: 1. variasjonsbredde av naturtyper og landskap. 2. større intakte økosystemer, 3. økologiske og landskapsmessige sammenhenger nasjonalt og internasjonalt. Vi kan ikke se at kommunen kan påvise noen slike verdier.

Kommunen: Dette går ikke an! Her trodde vi at vi gjorde noe positivt for framtida, og så er miljømyndighetene så vanskelige. Som rødgrønn ordfører føler jeg at dette må jeg ta opp med miljøvernministeren. Han må vel skjønne betydningen av vern. Derfor kontakter vi vår lokale stortingsrepresentant og han ordner et møte med miljøvernministeren for oss.

Miljøvernministeren: Som miljøvernminister er jeg selvsagt positiv til alle som vil verne natur. Likevel må jeg gjøre kommunen oppmerksom på at det ikke lar seg gjøre å lage en nasjonalpark for å tiltrekke seg flere turister. Målet med vernet må være å ta vare på natur. Dessuten er det større tekniske inngrep i området som kommunen foreslår, blant annet en vassdragsutbygging. Selv om jeg skjønner behovet for arbeidsplasser i reiselivsnæringen, kan jeg ikke etterkomme kommunens ønske om vern.

Områdevern og friluftsliv

Bidra til uforstyrret opplevelse av naturen
Kan forby ferdsel mv. som kan motvirke formålet med vernet
Kan gi særskilte regler i forskjellige deler av området
Lov til å videreføre bærekraftig bruk som bygger opp under verneformålet

25

Foto: Marianne Gjarv

Bildet viser Snøhetta på Dovrefjell.

§ 33 mål for områdevern

Et mål for områdevernet er å bidra til bevaring av større intakte økosystemer, også slik at de kan være tilgjengelige for enkelt friluftsliv.

§ 34 forskrifter om verneområder

Kan forby ferdsel mv. som kan motvirke formålet med vernet.

- Kan innebære ferdselsrestriksjoner i område som er særlig sårbart for slik aktivitet.
- Videreføring av bærekraftig bruk som bygger opp under verneformålet i et område er tillatt.
- Bør komme fram i verneforskriften hva slags bruk dette er.
- Tillater den type friluftsliv som er nøytral for verneverdiene og som underbygger verneverdiene.

Eksempler er beitebruk og enkelt friluftsliv.

§ 35 nasjonalparker

I nasjonalparker er ferdsel til fots i samsvar med friluftslovens regler tillatt. Slik ferdsel kan bare begrenses eller forbys i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster.

Villrein – et internasjonalt ansvar

Kartet viser villreinsens leveområder i Sør-Norge og omrisset av nasjonale villreinområder og europeiske villreinregioner som skal fastsettes gjennom regionale planer.

Villreinen er selve "urdyret" vårt, og er viktig både biologisk og historisk/kulturelt. Villreinen la selve grunnlaget for de første menneskene som innvandret til Norge.

Reinen følger fortsatt gamle trekk som veidefolket visste å utnytte i sine sinnrike fangstsystemer. Villreinen er sårbar overfor inngrep i leveområdene og forstyrrelser.

Gjennom Bernkonvensjonen er Norge forpliktet til å ta var på ville dyr og planter og deres leveområder. Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) gir også mange føringer som er relevante for villreinforvaltningen, blant annet vern, bærekraftig bruk og bevaring av bestander og deres leveområder.

Det framgår av naturmangfoldlovens § 5 at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengig av.

Kunnskapsbasert forvaltning

Vitenskapelig kunnskap

Erfaringsbasert kunnskap

"Villrein og samfunn", 2004

27

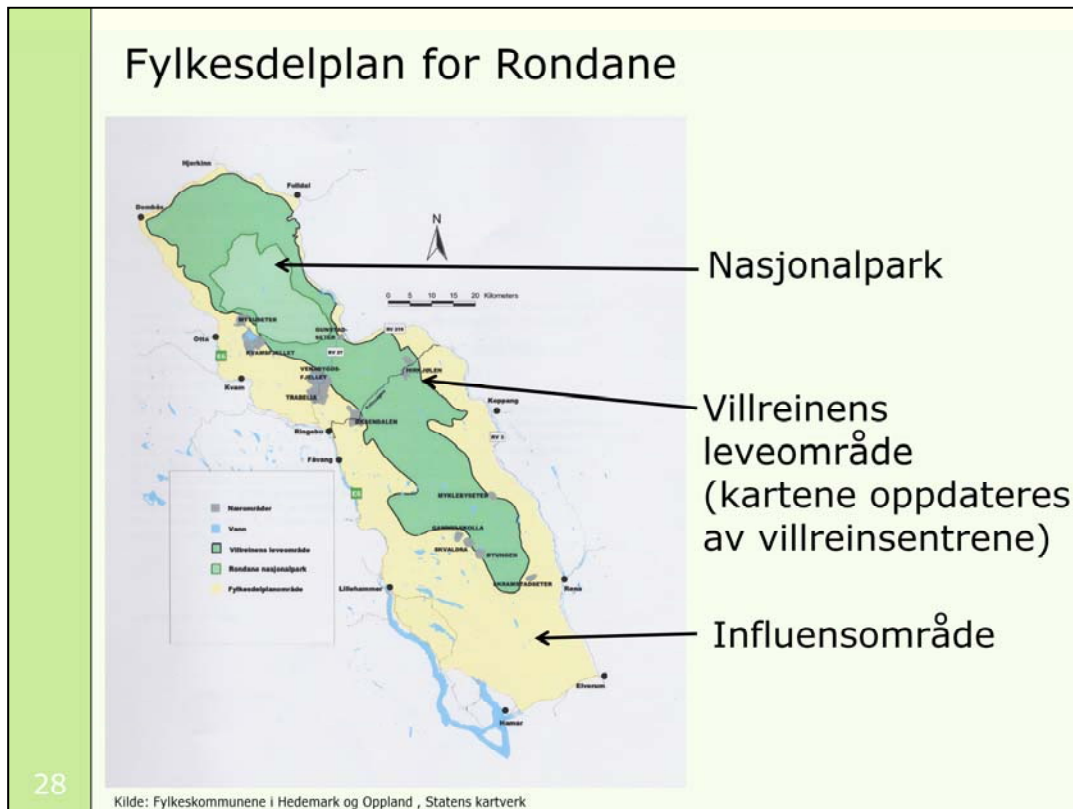
§ 8 i naturmangfoldloven – både vitenskaplig og erfaringsbasert kunnskap.

Vurderingsplikt når natur er truet.

Kunnskap er konfliktdepende.

Rapporten "Villrein og Samfunn" (Andersen, R. & Hustad, H. (red.) 2004) er en veiledning til bevaring og bruk av

Europas siste villreinfjell. Rapporten legger stor vekt på kunnskapsbasert forvaltning.

28

Kartet viser gjeldende fylkesdelplan for Rondane, hvor verneområdene ligger innenfor planområdet. Denne planen skal nå revideres, slik at den bli oppdatert i forhold til regjeringens bestillingsbrev av 12. april 2007 som har et krav om å avgrense nasjonalt villreinområde.

Prinsippet er at man skal se verneområder og omkringliggende områder i sammenheng for alle fjellområdene med villrein

Kartene over villreinens leveområder oppdateres nå av villreinsentrene. Dette arbeidet har blant annet avdekket at villreinens leveområde i Rondanene er større enn tidligere antatt.

Avgrensningen av planområdet for de regionale planene forutsettes å være så store at man også får med de arealene som påvirker villreinens leveområder.

Framdriften for de regionale planene for villrein fjellene

	2007				2008				2009				2010				2011				2012				Kommentarer
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Hardangervidda	[Gantt bar from Q1 2007 to Q4 2011]																				Oppstartsmøte 13.04.07 Planprogram høring 10.10.08				
Rondane/Sølnkletten	[Gantt bar from Q2 2007 to Q4 2011]																				Arb møte 20.08.07/oppst.møte 29.11.07 Planprogram høring 05.09.08				
Setesdal Ryfylke/Austhei	[Gantt bar from Q2 2007 to Q4 2011]																				Arb møte 07.09.07/oppst.møte 31.01.08 Planprogram høring 30.11.09				
Nordfjella	[Gantt bar from Q3 2008 to Q4 2011]																								
Forollhogna	[Gantt bar from Q3 2009 to Q4 2011]																				Oppstartsmøte 18.11.09				
Snøhetta/Knutshø	[Gantt bar from Q3 2009 to Q4 2011]																								
Ottadalsområdet	[Gantt bar from Q3 2009 to Q4 2011]																								

Kilde: Miljøverndepartementet

29

Tabellen viser framdriftsplanen for de regionale planene.

Stortinget har understreket at villreinens leveområder skal sikres. Dette framgår blant annet av Stortingsmelding nr. 26 (2006-2007) "Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand" vi skal sikre villreinens sentral plass i norsk fjellfauna gjennom regionale planer og etablering av europeiske og nasjonale villreinområder

Regionale planer for villrein fjellene skal forene lokale mål om næringsutvikling med nasjonale mål om sikring av villreinens leveområder.

Regionale planer er under utarbeidelse for Setesdalsheiene mv, Hardangervidda, Rondane/Sølnkletten og Dovrefjellområdet. De regionale planene for de andre områdene er i en oppstartsfase. Målet er at alle skal ha en vedtatt plan innen utgangen av 2012.

Det er viktig at organisasjonene med sin betydelige kunnskap, erfaringsgrunnlag og jaktkompetanse kan medvirke godt til utviklingen av villreinplanene!

Dere kan komme med innspill flere ganger i prosessen; ved varsel om oppstart av planarbeidet, høring av planprogram og ved høring av planforslag med konsekvensutredning. Det er lagt vekt på medvirkning med åpne møter. Prosjektlederne er ansatt av fylkeskommunene.

Vilkår for høsting av arter

Prinsipper og kriterier i naturmangfoldloven, vedtakshjemmel for å åpne for høsting i viltloven eller lakse- og innlandsfiskloven

Best tilgjengelig dokumentasjon: Myndighetene må skaffe seg en oversikt over eksisterende data og sammenstille og bruke disse på en faglig forsvarlig måte. Også informasjon som fremkommer gjennom rapporteringer og erfaringsbasert kunnskap hos blant annet organisasjoner som Norges Jeger- og fiskerforbund skal kunne brukes som dokumentasjon, alene eller sammen med forskningsbasert kunnskap.

Høstingsverdig overskudd: Det vil bl.a. si at arten kan utvikle seg innenfor sikre biologiske rammer. Her vil bl.a. den enkelte arts følsomhet for miljøendringer og høstingspress inngå i vurderingsgrunnlaget sammen med biologiske faktorer som reproduksjonsevne, konkurranse, predasjon, næringstilgang osv.

Artens betydning for næring og rekreasjon, høstingstradisjoner

Innenfor en slik ramme kan det imidlertid også vektlegges sosiale, kulturelle og økonomiske forhold, herunder artens betydning for næring eller rekreasjon og høstingstradisjon i vedkommende område.

Prioriterte arter

31 Foto: Lars Lofald Rød skogfrue

Moderniserer artsbeskyttelsen

Ser arter og leveområder i sammenheng – økologiske funksjonsområder

Dynamisk

Bildet viser Rød skogfrue.

Naturmangfoldloven moderniserer artsbeskyttelsen og ser arten og deres funksjonsområder i sammenheng.

Det som skiller reglene om prioriterte arter fra tidligere artsfredninger, er at tidligere artsfredninger primært innebærer at man ikke skal skyte på dyret eller ikke plukke planten. Nå har vi regler som også beskytter leveområdet til arten.

Dynamisk:

- Siktemålet er å få arter i en god tilstand gjennom konkret tiltak
- Området flytter seg med arten
- Avprioritering

De første utpekingene er i gang – rød skogfrue er aktuell!

Beskyttelsens innhold

For prioriterte arter kan det fastsettes forbud mot enhver form for uttak og skade

Økologiske funksjonsområder av mindre omfang – ikke medføre vesentlig vanskeliggjøring

32

Stor salamander

Foto: Sigve Reiso

Kan fastsette forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av en prioritert art.

Kan gi regler om beskyttelse av visse typer økologiske funksjonsområder av mindre omfang. Hensyn som pålegges må ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk.

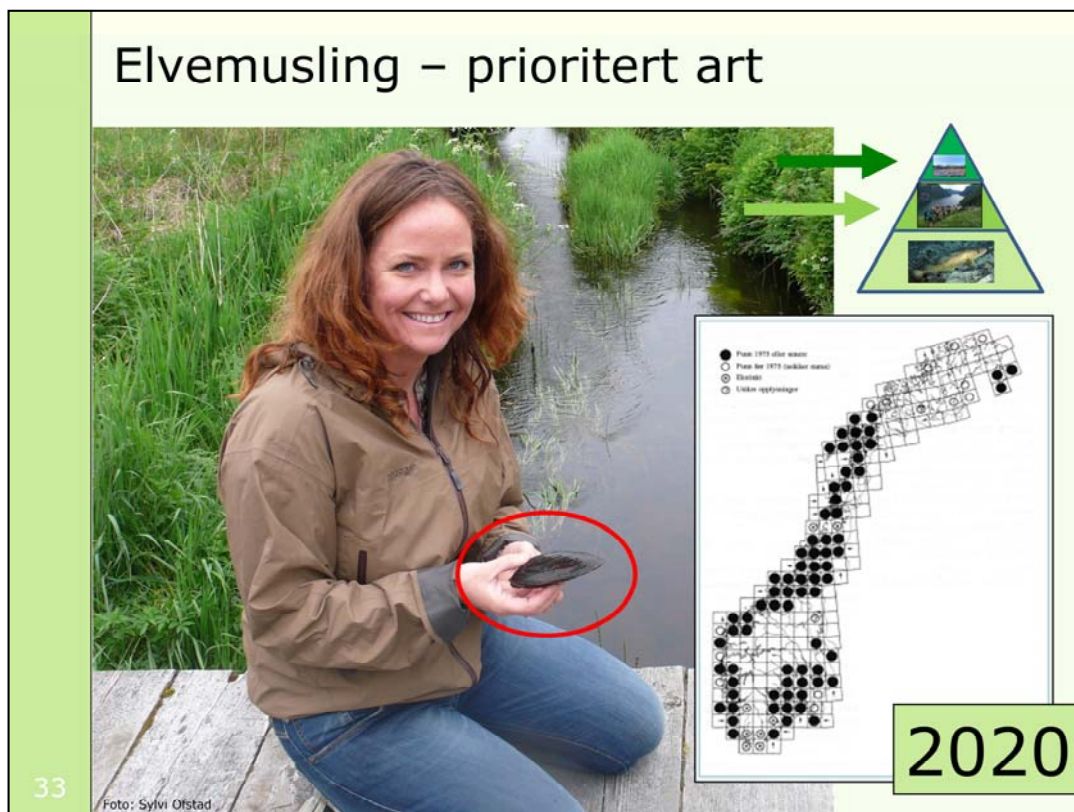
Myndigheten etter loven kan gi dispensasjon dersom det ikke forringer artens bestandssituasjon eller bestandsutvikling, eller dersom vesentlige samfunnshensyn gjør det nødvendig.

Miljøvernmyndighetene har hånden på rattet.

Fylkesmannen har fagkompetansen og skal følge opp forvaltningen og handlingsplanene.

Elvemusling – prioritert art

Scenario i 2020:

I 2020 har vi dessverre så mange som 320 prioriterte arter. En håndfull av prioriteringene har vært så vellykket at vi har kunnet avprioritert dem. Mange bløtkaker har det dessverre ikke blitt i miljøforvaltningen. Økt trussel fra klimaendringene og stadig utbyggingspress gjør at også nye arter har kommet på rødlisten.

Elvemusling [klikk inn rød animert ring] kvalifiserte som prioritert art og ble med i første runde av arter som ble prioritert i 2010. Denne elvemusling er fra Åsane utenfor Bergen og er ca 82 år gammel, men elvemuslinger kan bli over 250 år gamle.

[klikk inn animert kart]

Her ser vi utbredelsen av elvemusling da arten ble prioritert i 2010. Arten var listet som sårbar på den norske rødlisten, og som kritisk truet på den internasjonale da elvemusling ble prioritert. Norge hadde halvparten av Europas forekomster av elvemusling, og en tredjedel av verdens forekomster av elvemusling og arten var derfor en åpenbar ansvarsart for Norge.

Elvemusling – prioritert art

34

Foto: Heidi Sørensen

2020

[Scenario i 2020 forts.]

I mange av disse områdene er lukking, mudring, nedbygging og andre tiltak som kan skade elvemuslingen forbudt i de økologiske funksjonsområdene. Dette er områder av mindre omfang og man kan ikke gjøre hele vassdraget til et økologisk funksjonsområde. Det var derfor også behov for tiltak utenfor det økologiske funksjonsområdet.

I handlingsplanene kom det derfor inn tiltak som omfatter alt som kan påvirke elvemuslingen. I Haukåsvassdraget fikk man laksetrappen som gjorde at det var lettere for muslingen å formere seg. Det var også et viktig skritt da alle prioriterte arter og økologiske funksjonsområder ble hensyntatt i arbeidet med vannforvaltningsplanene for vannforskriften. Her kunne vi se hele vassdraget i sammenheng. Tilstedeværelsen av elvemusling er både et kvalitetsstempel og en miljøindikator for god miljøtilstand. I noen planer etter vannforskriften prioriterte også fylkene tiltak som handlet om å reintrodusere elvemusling.

I 2020 kom det ny rødliste. Det var en glede å se at arten ikke lenger var kategorisert som sårbar. Men fordi arten for en stor del bare finnes i Norge, og er avhengig av de tiltak som er satt i verk, ønsker man fortsatt å beholde arten som en prioritert ansvarsart.

Statens naturoppsyn

Statens naturoppsyn fører tilsyn med naturmangfoldloven, mens det er kommunen som er tilsynsmyndighet etter plan- og bygningsloven.

En sentral oppgave for Statens naturoppsyn er å gi veiledning og informasjon til brukerne.

Miljøverndepartementet kan imidlertid bestemme ved forskrift, at Statens naturoppsyn skal føre kontroll med bestemmelser i plan- og bygningsloven, så langt disse er gitt for å gjennomføre naturmangfoldlovens kap VI om utvalgte naturtyper.

Eksempel: Føre kontroll med bestemmelser om hensynssoner gitt i arealdel til kommuneplan.

Kom tidlig inn i prosessen

Kunnskap ruler

Argumenter gjelder

Velg slagene

Hva har andre igjen for å være enige med dere?

36

- Kom tidlig inn i prosessene
- Skaff dere kunnskap om begge lovene – kommunene har foreløpig liten kunnskap...
- Velg "riktig kamp" – dvs velg ut de viktigste sakene og kjemp for disse. Argumenter godt og solid!
- Si noe om hvilken politisk gevinst der er ved at man involverer seg og blir enige...?